

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ НА СВІТОВОМУ РИНКУ

UKRAINE'S EXPORT POTENTIAL AND OPPORTUNITIES FOR ITS REALIZATION ON THE WORLD MARKET

У статті розглянуто експортний потенціал України на міжнародній арені, виявлено чинники ефективності його розвитку, проблеми та фактори впливу. З'ясовано, що структура експортного потенціалу розглядається з погляду наявності ресурсних можливостей національної економіки, на які впливають певні групи чинників, що визначають ефективність експортної діяльності країни. Найчастіше експортний потенціал країни розглядається з позицій системного, ресурсного, результативного, ринкового, цільового, компаративного, функціонального та адаптаційного підходів. Своєю чергою, експортний потенціал є частиною економічного потенціалу країни. Визначено, що український експорт характеризується порівняно меншою часткою промислової продукції високого рівня переробки та вищою часткою металургійної продукції, а також продукції сільськогосподарства та харчової промисловості. У структурі українського експорту послуг домінують транспортні (40,9%) та ділові (14,0%) послуги, пов'язані з подорожами (19,8%). Подальша реалізація започаткованої стратегії розвитку експортного потенціалу України буде позитивно впливати на ступінь її участі на світових ринках, підвищувати роль та зацікавленість національних товаровиробників у зовнішній торгівлі.

Ключові слова: експортний потенціал країни, конкурентні переваги, ефективність реалізації, динаміка експорту товарів та послуг, конкурентоспроможність, експортна орієнтованість, товарні групи.

В статті розглянуто експортний потенціал України на міжнародній арені,

определены степень его эффективности, проблемы и факторы влияния на его развитие. Установлено, что структура экспортного потенциала рассматривается с точки зрения наличия ресурсных возможностей национальной экономики, на которые влияют определенные группы факторов, определяющих эффективность экспортной деятельности страны. Чаще всего экспортный потенциал страны рассматривается с позиций системного, ресурсного, результативного, рыночного, целевого, сравнительного, функционального и адаптационного подходов. В свою очередь, экспортный потенциал является частью экономического потенциала страны. Определено, что украинский экспорт характеризуется сравнительно меньшей долей промышленной продукции высокого уровня переработки и большей долей металлургической продукции, а также продукции сельского хозяйства и пищевой промышленности. В структуре украинского экспорта услуг доминируют транспортные (40,9%) и деловые (14,0%) услуги, связанные с путешествиями (19,8%). Дальнейшая реализация начатой стратегии развития экспортного потенциала Украины будет положительно влиять на степень ее участия на мировых рынках, повышать роль и заинтересованность национальных товаропроизводителей во внешней торговле.

Ключевые слова: экспортный потенциал страны, конкурентные преимущества, эффективность реализации, динамика экспорта товаров и услуг, конкурентоспособность, экспортная ориентированность, товарные группы.

УДК 339.564

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.47-16>

Ставицька А.В.

к.е.н., старший викладач кафедри економіки та управління національним господарством

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Нестеренко О.В.

студентка

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Stavytska Alla

Oles Honchar Dnipro National University

Nesterenko Olena

Oles Honchar Dnipro National University

The article considers the export potential of Ukraine in the international arena, identifies the factors of its effectiveness, problems and factors of influence. It has been found that the structure of export potential is considered in terms of availability of national economy resource resources, which are influenced by certain groups of factors that determine the efficiency of export activity of the country. Most often, the country's export potential is viewed from the standpoint of systemic, resource, productive, market, target, comparative, functional and adaptation approaches. In turn, export potential is part of the country's economic potential. It is determined that Ukrainian exports are characterized by a relatively smaller share of high-level industrial production and a higher share of metallurgical production, as well as agriculture and food production. The export potential of a country is closely linked to its competitive advantages in the international market and depends on the geographical location of the country; economic, natural-climatic, socio-cultural, infrastructural, scientific, innovative, labor, technological, investment and historical conditions of activity of economic entities; the legal, political and economic environment of conducting international business. The study found that from year to year, Ukraine's foreign trade in goods and services show significant fluctuations, which are triggered by a number of external and internal negative factors. The Ukrainian economy is characterized by a high level of "openness", which creates a certain instability and dependence of Ukrainian producers on foreign trade in world markets. The structure of Ukrainian exports of services is dominated by transport (40.9%) and business services (14.0%), travel-related services (19.8%). The negative trade balance has been observed since 2016, meaning Ukraine's export potential has begun to lose its position in world markets. The balance of trade in goods in 2018 amounted to \$ 9.9 billion. USA. Increased trade between Ukraine and EU countries has not led to positive changes in the structure of Ukraine's export potential. Further implementation of the initial strategy of developing Ukraine's export potential will have a positive impact on the degree of its participation in world markets, increase the role and interest of national producers in foreign trade.

Key words: country's export potential, competitive advantages, sales efficiency, dynamics of export of goods and services, competitiveness, export orientation, product groups.

Постановка проблеми. Експортний потенціал країни тісно пов'язаний з її конкурентними перевагами на міжнародному ринку та залежить від географічного розташування країни; економічних, природно-кліматичних, соціокультурних, інфраструктурних, наукових, інноваційних, трудових, технологічних, інвестиційних та історичних умов

діяльності економічних суб'єктів; правового, політичного та економічного середовища ведення міжнародного бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дефініцію експортного потенціалу досліджувала науковець А.В. Нікітіна, яка у своїй статті представила його теоретико-методичні основи

формування. Також теоретичні аспекти формування експортного потенціалу досліджували Я.А. Жаліло, Я.Б. Базилюк, Я.В. Белінська. Дослідженню структури зовнішньої торгівлі присвятили свої праці В.А. Романенко, Л.В. Лебедева, Л.М. Лиськова, Є.В. Талавіра, К.В. Кобзева. Статистична інформація щодо експортно-імпоротної діяльності України представлена в офіційних виданнях Державної служби статистики.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження експортного потенціалу України та можливостей його реалізації на світовому ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зростання ролі зовнішньої торгівлі та посилення міжнародної конкуренції між країнами впливають на подальший розвиток усієї системи світового господарства, диверсифікуючи економічні зв'язки між його учасниками. Умови середовища формування та реалізації експортного потенціалу різні: економічні, політико-правові, соціокультурні, технічні, природно-кліматичні [1].

Структура експортного потенціалу розглядається з погляду наявності певних ресурсів, можливостей та чинників, що впливають на ефективність експортної діяльності. Найчастіше експортний потенціал країни розглядається з позицій системного, ресурсного, результативного, ринкового, цільового, компаративного, функціонального та адаптаційного підходів [1].

Експортний потенціал притаманний економічним суб'єктам усіх рівнів: підприємству, галузі чи виду діяльності, регіону всередині країни, національній економіці, угрупованню кількох держав. Відповідно, між ними існує тісний взаємозв'язок: експортний потенціал країни складається з експортних потенціалів регіонів та експортних потенціалів окремих галузей. Реалізація експортного потенціалу країни забезпечується через активну

участь суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності (рис. 1). У цілому експортний потенціал країни тісно пов'язаний з її конкурентними перевагами на міжнародному ринку та залежить від географічного розташування країни; економічних, природно-кліматичних, соціально-культурних, інфраструктурних, наукових, інноваційних, трудових, технологічних, інвестиційних та історичних умов діяльності економічних суб'єктів; правового, політичного та економічного середовища ведення міжнародного бізнесу [4].

Із року в рік показники України у зовнішній торгівлі товарами та послугами демонструють значні коливання, які спровоковані низкою зовнішніх та внутрішніх негативних чинників. Економіка України характеризується високим рівнем відкритості, що створює певну нестабільність та залежність українських виробників від зовнішньої торгівлі на світових ринках.

У 2018 р. Україна проводила зовнішньоторговельні операції з партнерами із 221 країни світу, експортувавши товарів та послуг на суму 58,9 млрд. дол. США, з них експорт товарів становив 47,3 млрд. дол. США, експорт послуг – 11,6 млрд. дол. США. Імпорт товарів у 2018 р. становив 57,2 млрд. дол. США, імпорт – 6,3 млрд. дол. США (рис. 2) [6].

Негативне сальдо торгівлі відзначається з 2016 р., тобто експортний потенціал України почав утрачати свої позиції на світових ринках. Сальдо торгівлі товарами у 2018 р. становило 9,9 млрд. дол. США. Зростання обсягів торгівлі між Україною та країнами Європейського Союзу не призвело до позитивних зрушень у структурі експортного потенціалу України [7].

Тенденція до зменшення питомої ваги регіону СНД у зовнішній торгівлі України (із 40,1% у 2013 р. до 19,1% у 2018 р.) та одночасне зростання частки

Рис. 1. Структуруючі елементи експортного потенціалу країни

Джерело: узагальнено авторами на основі [2; 3]

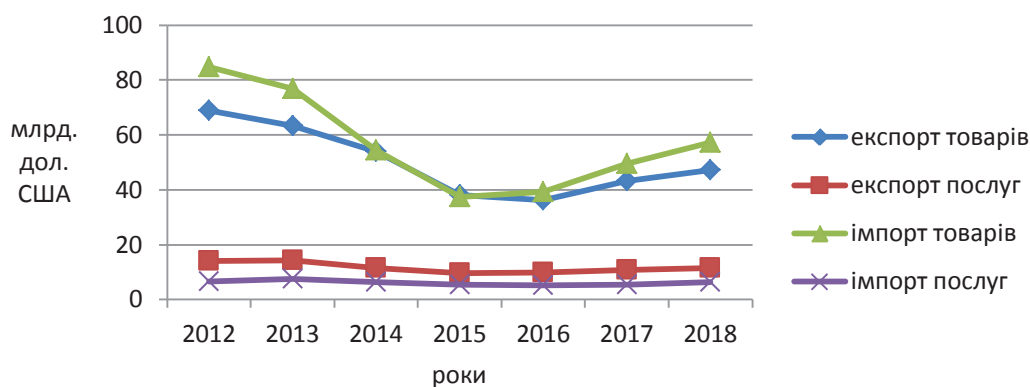

Рис. 2. Динаміка зовнішньої торгівлі України за 2012–2018 рр., млрд. дол. США

Джерело: складено авторами за даними [6]

ЄС-28 (із 29% у 2013 р. до 40% у 2018 р.) є своєрідною переорієнтацією експортного потенціалу України на світових ринках та при цьому зміною кон'юнктури торгівлі (рис. 3) [7].

В експорті послуг Україна також віддає перевагу партнерству з Європейським Союзом, про що свідчить офіційна статистика [6]: торгівля з ЄС становить 3979,9 млн. дол. США. Зміна міжнародного попиту на відповідні групи товарів та послуг має великий вплив на експортний потенціал України.

Структура українського експорту товарів лише частково збігається зі структурою світового товарного експорту. Якщо у світовому експорті домінують механічне обладнання (24,7%), мінеральні продукти (18,8%), транспортні засоби (9,9%), хімічна продукція (8,8%) та недорогоцінні метали, то в українському експорті частка механічного обладнання (10,5%) є вдвічі меншою, ніж у середньому у світі. При цьому частка експорту недорогоцінних металів та виробів із них (29,8%) суттєво перевищує загальносвітовий показник. Частка експорту мінеральних товарів також менша за світову (12,5% – Україна, 18,8% – світ), але порівняно з іншими товарними групами різниця є відносно невеликою [6].

Водночас питома вага продукції рослинного походження в українському експорті (11,9%) майже в чотири рази перевищує світовий показник. При цьому на українські жири та олії припадає 3,5% світового ринку, на продукти рослинного походження – 1,6%. Темпи зростання українського експорту сільськогосподарської та харчової продукції випереджають світові, що свідчить про досить стабільний світовий попит та стійкість цих експортних груп до кризових явищ в економіці України.

У цілому ж український експорт характеризується порівняно меншою часткою промислової продукції високого рівня переробки та вищою часткою металургійної продукції, а також продукції сільськогосподарства та харчової промисловості. У структурі українського експорту послуг домінують транспортні (40,9%) та ділові (14,0%) послуги, пов'язані з подорожами (19,8%) [6].

Частка послуг із переробки матеріальних ресурсів в українському експорті (8,5%) більше ніж утричі перевищує світовий показник (2,5%). При цьому темпи зростання українського експорту цих послуг в абсолютному (темпи) та відносному

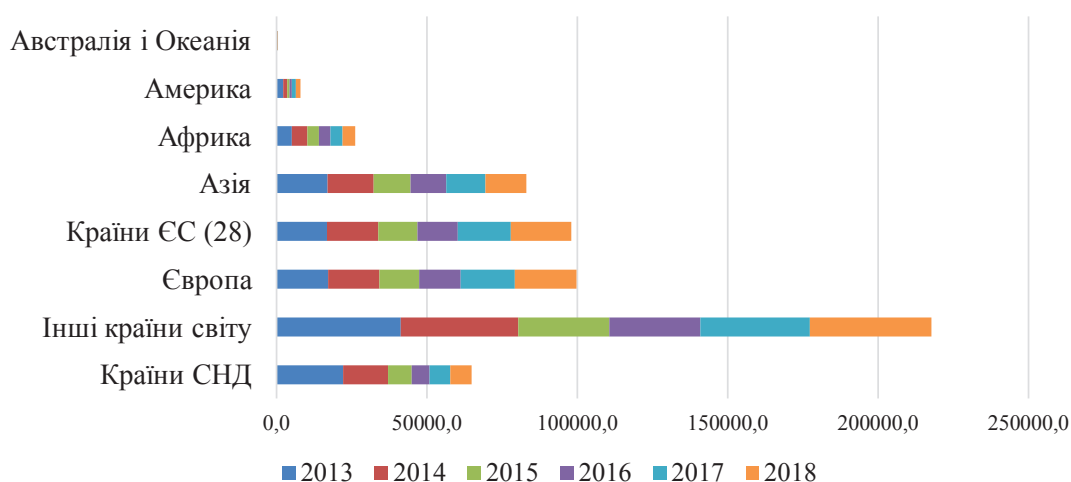

Рис. 3. Динаміка географічної структури експорту товарів України в 2013–2018 рр., млн. дол. США

Джерело: складено авторами за даними [6]

(частка в експорті) вимірах суттєво випереджали відповідні світові показники.

Україна, зайнявши провідні позиції на ринках сільськогосподарських товарів, руд і металів, істотно піддається негативному впливу коливань світової кон'юнктури та змінам у торговельній політиці. Однак, незважаючи на те що введення ненульового ввізного мита на кукурудзу до ЄС у другій половині 2017 р. прогнозували до скорочення обсягів вітчизняного експорту цього товару (у 2017 р. його частка у структурі експорту до ЄС становила 8%), вартісний обсяг експорту цієї продукції у 2018 р. збільшився на 498,3 млн. дол. США [6].

Для перелому існуючої ситуації необхідно здійснити інноваційну перебудову виробництва, стимулювати приплив інвестицій та впроваджувати більш ефективні методи регулювання доступу на внутрішній товарний ринок. Саме тому актуальними завданнями на рівні держави є мінімізація негативних явищ у структурі зовнішньої торгівлі України та вирішення пов'язаних із цим проблем. Певні ефекти можливі за рахунок інноваційної перебудови виробничих потужностей, зокрема через стимулювання припливу іноземних інвестицій у національну економіку.

Аналіз експортного потенціалу України свідчить про те, що в середньому близько 23,3% вироблених в Україні товарів та послуг спрямовується на зовнішній продаж. Найбільше значення в експортному потенціалі товарних груп належить металургійному виробництву (72,8%), виробництву електричного устаткування (68,3%), автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів (61,7%), добування металевих руд (55,8%), хімічній промисловості (50,7%), текстильному виробництву (48,4%) [6].

Висновки з проведеного дослідження. Аналізуючи рівень експортного потенціалу України, можна стверджувати про наявність конкурентоспроможності національних товарних груп України на світових ринках та споживчого попиту на них. Подальша реалізація започаткованої стратегії розвитку експортного потенціалу України буде позитивно впливати на ступінь її участі на світових ринках, підвищувати роль та зацікавленість національних товаровиробників у зовнішній торгівлі. Удосконалення внутрішніх адміністративних процедур оформлення зовнішньоекономічної діяльності та поліпшення регуляторного середовища лише привабить суб'єктів господарювання до активної участі в ній та значно підвищить рівень експортного потенціалу України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Нікітіна А.В., Юдіна І.В. Удосконалення теоретико-методичних основ експортного потенціалу підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 34. С. 24–27. URL: [http://](http://bse.in.ua/journals/2018/34_2018/7.pdf)

bse.in.ua/journals/2018/34_2018/7.pdf (дата звернення: 03.12.2019).

2. Жаліло Я.А., Базиліук Я.Б., Белінська Я.В. Конкурентоспроможність економіки в умовах глобалізації. Київ: НІСД, 2005. 348 с.

3. Кобзева К.В. Експортний потенціал підприємства: сутність і особливості формування. *Проблеми економіки*. 2013. № 4. С. 281–285.

4. Талавіра Є.В. Сучасні тенденції регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах глобалізації. *Ефективна економіка*. 2014. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3355> (дата звернення: 03.12.2019).

5. European Commission. Statistics. URL: http://exporthelp.europa.eu/thdapp/display.htm?page=st%2fst_Statistics (дата звернення: 03.12.2019).

6. Географічна структура зовнішньої торгівлі України. *Офіційний сайт Державної служби статистики України*. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 03.12.2019).

7. Романенко В.А., Лебедева Л.В. Зовнішня торгівля України з ЄС: тенденції, проблеми перспективи. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 71–77. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/11.pdf (дата звернення: 03.12.2019).

8. Лиськова Л.М. Підвищення експортного потенціалу України як передумова досягнення цілей регіональної торговельно-економічної співпраці. *Європейські перспективи*. 2014. № 9. С. 12–18. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2018/31318/evpe_2014_9_4.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 03.12.2019).

REFERENCES:

1. Nikitina A.V., Yudina I.V. (2018) Udoskonalennya teoretyko-metodychnykh osnov eksportnoho potentsialu pidpryyemstva [Improvement of theoretical and methodological foundations of the export potential of the enterprise]. *Black Sea Economic Studies*. vol. 34, pp. 24–27. Available at: http://bse.in.ua/journals/2018/34_2018/7.pdf. (accessed 03 December 2019).

2. Zhalilo Ya.A., Bazilyuk Ya.B., Belinskaya Ya.V. (2005) Konkurentospromozhnist ekonomiky v umovakh hlobalizatsii [Competitiveness of the economy in the conditions of globalization]. Kyiv: NISD.

3. Kobzyeva K.V. (2013) Eksportnyy potentsial pidpryyemstva: sutnist' i osoblyvosti formuvannya [Export potential of the enterprise: essence and features of formation]. *Problems of economy*. Vol. 4. pp. 281–285.

4. Talavira Ye.V. (2014) Suchasni tendentsiyi rehuyluvannya zovnishn'oekonomichnoyi diyal'nosti pidpryyemstv v umovakh hlobalizatsiyi [Current tendencies of regulation of foreign economic activity of enterprises in the conditions of globalization]. *Efficient economy*. vol. 9. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3355> (accessed 03 December 2019).

5. European Commission. Statistics [Electronic resource]. Available at: http://exporthelp.europa.eu/thdapp/display.htm?page=st%2fst_Statistics (accessed 03 December 2019).

6. The geographical structure of Ukraine's foreign trade. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 03 December 2019).

7. Romanenko V.A., Lebedeva L.V. (2017) Zovnishnya torhivlya Ukrayiny z YES: tendentsiyi, problemy perspektyvy [Ukraine's foreign trade with the EU: trends, prospects]. *Economy and society*. vol. 9, pp. 71–77. Available at: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/11.pdf (accessed 03 December 2019).

8. Lys'kova L.M. (2014) Pidvyshchennya eksportnoho potentsialu Ukrayiny yak peredumova dosyah-

ennya tsiley rehional'noyi torhovel'no-ekonomichnoyi spivpratsi [Increasing Ukraine's export potential as a prerequisite for achieving the goals of regional trade and economic cooperation]. *European perspectives*. vol. 9, pp. 12–18. Available at: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2018/31318/evpe_2014_9_4.pdf?sequence=1&isAllowed=y (accessed 03 December 2019).